

7
187

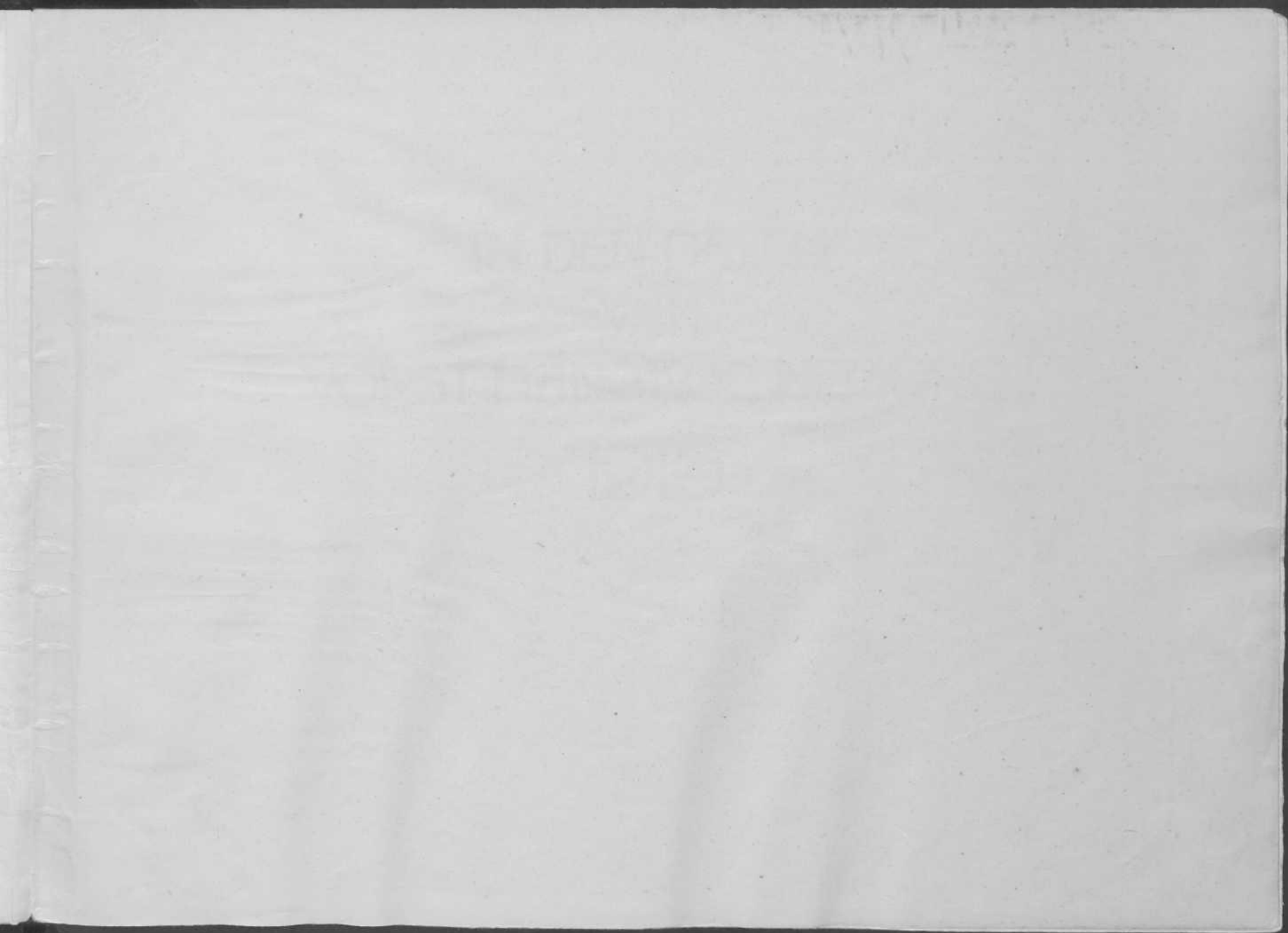
D

39

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

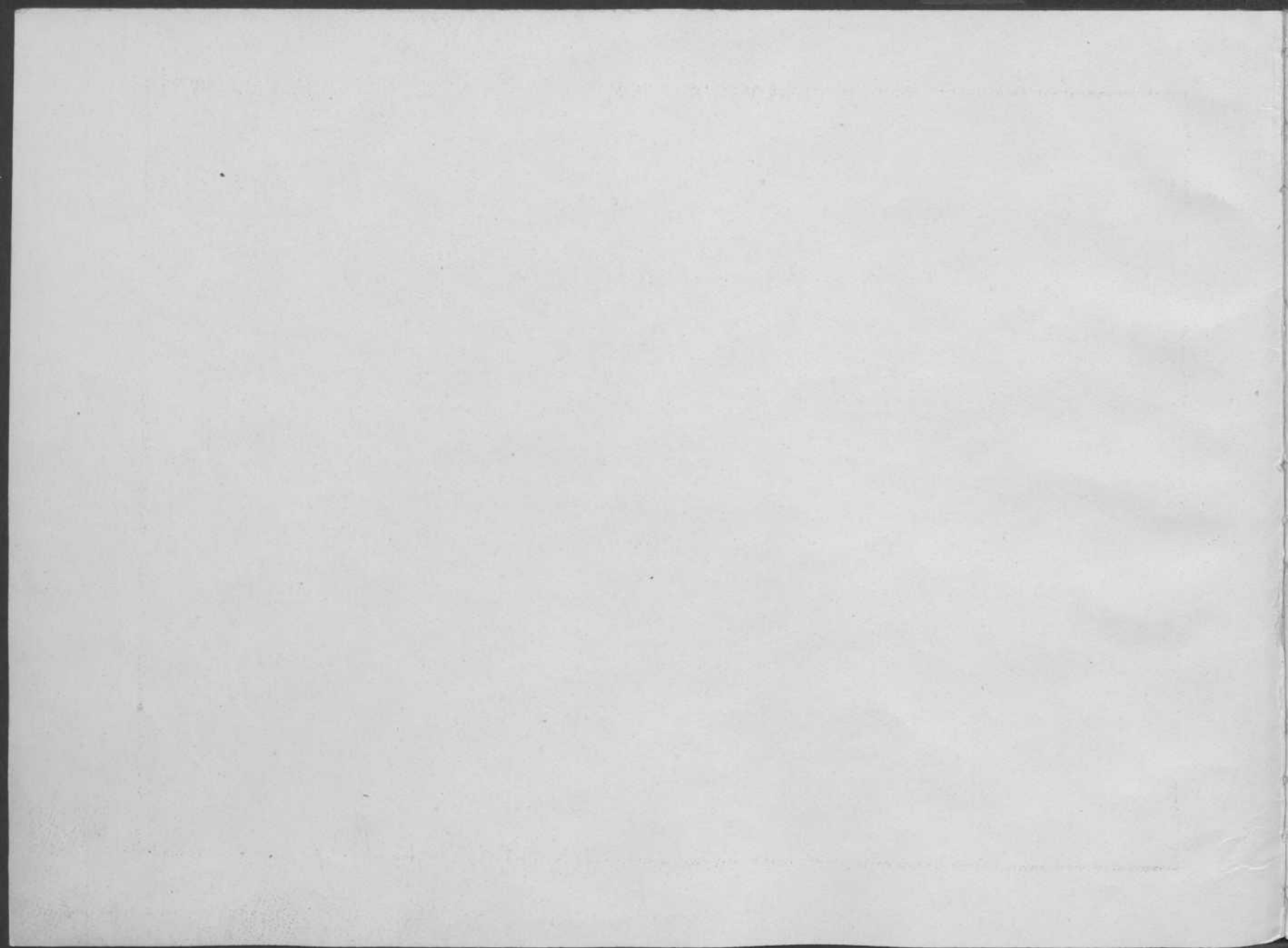

0953 7447

IN DEN „DAĽĚM”
VAN
VORST MANGKOE NĚGORO
1916

1918/2
21566

107 D 39

g. v. m.

BIJ GELEGENHEID VAN DE VERHEFFING VAN
RADEN MAS ARIO SOERJO SOEPARTO

TOT

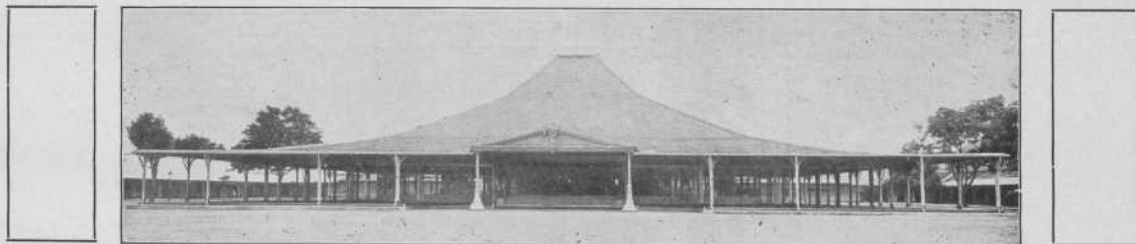
PANGÉRAN ADIPATI ARIO PRABOE PRANGWADONO,
DEN VII^N VORST VAN HET HUIS MANGKOE NĚGORO.

_____

:: NIET IN DEN HANDEL ::

TYPOGRAFIE N.V. DRUKKERIJ „T KOGGESCHIP“, AMSTERDAM
CLICHÉ'S VAN DE FIRMA NAUTA & HAAGEN, AMSTERDAM

Vooraanzicht van het Paleis van Mangkoe Negoro.

Afb. 1.

PANGÉRAN ADIPATI ARIO PRABOE PRANGWADONO VII

DOOR A. MUHLENFELD.

Het zijn groote gebeurtenissen geweest, die zich in de eerste maanden van 1916 in het Mangkoenegorosche Rijk afspeelden, gebeurtenissen van historische beteekenis voor Java, die desniettemin in Holland, minder goed op de hoogte als men hier over het algemeen is van de verhoudingen en toestanden in de z.g. Vorstenlanden, weinig belangstelling vermochten te wekken. ¹⁾

Een troonswisseling onder zoo buitengewone omstandigheden, als thans het geval was, heeft voorzeker zelden of nooit te voren op Java plaats gevonden.

Een merkwaardige figuur is heengegaan met Mangkoe Negoro VI: een wellicht nog merkwaardiger figuur nam de opengevallen plaats in.

Het was ditmaal niet de wreede, niemand ontziende dood, die een eind maakte aan een door vele goede daden uitmuntend bestuur, doch de eigen, vrije verkiezing van den Vorst, die afstand deed van den troon, aangezien de wetenschap, dat zijn innig geliefde zoon nooit voor de opvolging in aanmerking zou kunnen gebracht worden, hem genoeg van de vorstelijke waardigheid deed krijgen. Bij zijn gemalin heeft hij geen kinderen, wel echter bij een andere vrouw, Mas Adjeng Wandaningsih, een zoon, R. M. Ario Soejono geheeten, die evenwel niet voor de opvolging in aanmerking gebracht kon worden, aangezien hij het levenslicht aanschouwde, toen zijn moeder nog niet met zijn vader gehuwd was, en derhalve waar de Mohammedaansche wet in zulke gevallen niet kent, wat wij „erkenning” noemen, slechts als stiefzoon te beschouwen is.

¹⁾ Melding dient intusschen gemaakt te worden van het den 9en Maart 1916 in de Eerste Kamer door den heer H. van Kol, over het M. N. Rijk en de daar heerschende gunstige toestanden, meegedeelde. Deze strijder voor de rechten der Inlandsche bevolking in onzen Senaat behoort, blijkens het door hem gesprokene, tot de weinigen, die de groote beteekenis der plaats gehad hebbende troonswisseling ten volle beseffen.

Pangèran Adipati Ario Praboe Prangwadono VII.

Het bewustzijn, dat R. M. A. Soejono hem niet zou kunnen opvolgen en zelfs geen aanspraken op den pangéranstitel maken kon, verbitterde zijn leven meer en meer.

„Als mijn zoon niet erkend wordt als de zoon van Mangkoe Negoro, wensch ik geen Mangkoe Negoro te blijven” zou hij eenmaal gezegd hebben, en dienovereenkomstig handelde hij.

In vergetelheid wenschte hij, die eenmaal om zijn democratische opvattingen het meest bij het ontwakende Jong-Java in aanzien stond onder de Javaansche vorsten, zijn verdere levensdagen door te brengen. Ver van zijn land en alles, wat hem aan vroegere grootheid zou kunnen herinneren, denkt hij als eenvoudig burger te gaan leven ¹⁾ (te Soerabaja). Nage-noeg zonder plechtigheid of ceremoniëel trad hij af, vijand van uiterlijk vertoon, als hij steeds geweest is. Volgens een bericht in de *Darma Kanda* van 15 Januari j.l. lag het in zijn voornemen, in alle stilte, 's nachts per auto te vertrekken, doch zou hij op verzoek van den Resident hiervan afgezien hebben.

Den 14^{en} Januari in den namiddag verliet hij zijn paleis om er nimmer weer te keeren.

Langs den weg naar het station waren duizenden Javanen geschaard, om den Vorst, bij wien zelfs de geringsten zijner onderdanen steeds staat hadden mogen maken op een menschaardige behandeling, een laatste blijk van hulde en verknochtheid te geven, nu hij zich in vrijwillige ballingschap ging begeven.

Geen der Javaansche Vorstenhuizen kan op zooveel mannen van beteekenis wijzen, als het Mangkoenegorosche. Waren de beide eerste onverschrokken krijgslieden, ook in dagen van tegenspoed volhardende en bekwame leiders, de vierde Vorst uit dit Huis kenmerkte zich niet alleen door een buitengewoon organiseerend talent, doch was bovendien een der zeer weinige Javaansche schrijvers van beteekenis van den nieuweren tijd.

Zijn werken, min of meer wijsgeurig, en zelfs eenigszins Boeddhistisch getint (wat nog sterker het geval was bij die van een zijner zoons, R. M. T. Ario Soegondo, die als regent van Pasoeroean overleden is), worden nog steeds, nu ruim dertig jaar na zijn dood, zeer hoog gesteld in de Javaansche wereld en druk gelezen.

De Oud-Gouverneur-Generaal Van Heutsz schreef in de eerste aflevering van het tijdschrift „Nederl. Indië, Oud en Nieuw” over een Soloschen Pangéran, die bij terugkeer op Java, na een bezoek aan Atjeh verklaarde: „door mijn bezoek aan Atjeh heb ik pas geleerd, wat netheid en orde beteekenen, hoe ook sierlijkheid het leven veraangenaamt, ook, hoe onzindelijk en verwaarloosd alles bij ons in de Vorstenlanden er uitziet”.

Jammer, dat die Solosche prins zich, klaarblijkelijk als gevolg van het sinds meer dan een eeuw bestaande antagonisme tusschen de beide te Soerakarta gevestigde hoven, nooit de moeite getroost had, zijn oogen goed den kost te geven in het Mangkoenegorosche gedeelte van Soerakarta. De spreekwoordelijke daar heerschende netheid en orde zouden hem dan wellicht veel geleerd hebben, waardoor hij zich een reis naar Atjeh had kunnen besparen, en deze gunstige toestand dateert reeds van Mangkoe Negoro VI, zij het dan ook, dat onder het bewind van diens oudsten zoon en opvolger

¹⁾ Het liefst zou hij slechts den naam van Soejitno (zijn jongennaam), zonder eenigen titel, weder aannemen. De Regeering bepaalde evenwel, dat hij na zijn aftreden naam en titel zou dragen, die hij, als prins, voor zijn verheffing tot vorst, voerde, n.l. Pangeran Ario Dajaningrat, terwijl hij als kolonel bij den Generalen Staf van het N. I. Leger overgaat.

groote financiële moeilijkheden veel van het goede, onder den IV^{en} Vorst tot stand gebracht, tijdelijk verloren deden gaan, gelukkig echter slechts tijdelijk, want sinds het optreden van den pas heengegane heerscher, trad spoedig verbetering in, en thans is de algemeene toestand, waarin het Rijk verkeert, beter dan ooit te voren, is er waarschijnlijk ook geen deel van Java, waar de bevolking schooner toekomst tegemoet gaat.

Uit het leen, hetwelk den niet tot onderwerping te brengen opstandeling R. M. Said in 1757, ter bevrediging, door den Soesoehoenan werd afgestaan en dat toen slechts een gebied omvatte, van voldoende uitgestrektheid om in 't onderhoud van 4000 huisgezinnen te kunnen voorzien, ontstond, mede door gebiedsuitbreiding, die de tweede Vorst, de uit de Indische krijgsgeschiedenis zoo welbekende Prang Wadono, mocht verwerven, als belooning voor de diensten, door hem achtereenvolgens aan het Engelsche tusschenbestuur bij de Verovering van den Kraton van Djocja (1812) en 'het Nederlandsche Gouvernement gedurende den geheelen Java-oorlog (1825—'30) bewezen ¹⁾, een Rijk, dat in oppervlakte niet behoeft onder te doen voor dat van den Soesoehoenan van Solo of van den Sultan van Djocjarta, en zoo het deze beide laatste in zielental nog niet kan evenaren, toch met zijn 650.000 inwoners (minstens 25 × zooveel als in 1757) grooter bevolking telt dan het Koninkrijk Montenegro en het Groothertogdom Luxemburg te zamen,

Het bewind van Mangkoe Negoro VI kenmerkte zich door groot financieel succes, verder orde, stiptheid, rechtvaardigheid en degelijkheid, doch vooral door zijn strijd tegen overdreven huldebetoon en kruiperige onderdanigheid. Hij bond den strijd aan tegen de hormat nog voor dat de bekende 1^e hormatcircularie van den Gouverneur-Generaal Van Heutsz uitgevaardigd werd, en wat de naleving betreft, mag men ook nu, na de 7^e hormatcircularie voor de Gouvernementslanden, nog gerust een lesje gaan nemen in de Mangkoenegaran, waar de eenmaal duidelijk te kennen gegeven wensch van den Landsvader en vooral het prachtige voorbeeld, door hem in dat opzicht gegeven, afdoend werkten.

Het zou mij te ver voeren melding te maken van het vele goede, dat tijdens de regeering van Mangkoe Negoro VI tot stand gebracht werd — ik gewaagde trouwens in een in 1915 door mij opgesteld artikel (zie *Eigen Haard* van 3 Juli 1915) reeds daarvan. Drie omstandigheden werkten daarbij mede, en wel 1^e dat een goed Vorst van het Mangkoenegorosche Rijk ²⁾ veel meer voor zijn land kan verrichten dan een Soesoehoenan of Sultan, aangezien de positie van den Mangkoe Negoro in zooverre zelfstandiger is, dan die van de beide andere Vorsten, dat zijn Rijksbestierder of Patih

¹⁾ Dat hij het Engelsche tusschenbestuur goede diensten bewees, staat vast, doch daarbij dient vermeld te worden, dat hij tot het allerlaatst den ongelukkigen Gouverneur-Generaal Janssens dapper ter zijde stond, en Prang Wadono de eenige persoon van gewicht was, die zich nog in diens gevolg bevond bij de capitulatie van 18 September 1811. Het eenige onderdeel van Janssens' legermacht, dat zich nog bij het laatste verzet eenigszins wist te onderscheiden, was de artillerie van het Legioen van Mangkoe Negoro. Over de roemrijke geschiedenis van dat Legioen, een naar men weet, geheel op Europeesche wijze gedruild en bewapend legertje, kunnen wij thans niet uitwijden. Het Mangkoenegorosche Rijk is het eenige der vier Vorsten Staten, dat over een behoorlijk geoefende en modern bewapende krijgsmacht beschikt, voor een groot deel samengesteld uit familieleden van den Vorst en van 's Vorsten ambtenaren. De Vorst is Kolonel-Commandant van het Legioen. Vorstenzonen hebben daarin echter geenerlei speciale voorrechten en moeten b.v. zelf voor het schoonhouden en het voederen van hun paard zorgen evenals de eerste de beste desajongen, die bij de M. N. cavalerie in dienst treedt. Na 5 jaar dienst kan het officiersexamen afgelegd worden, waarbij wederom hooge geboorte geen gewicht in de weegschaal legt.

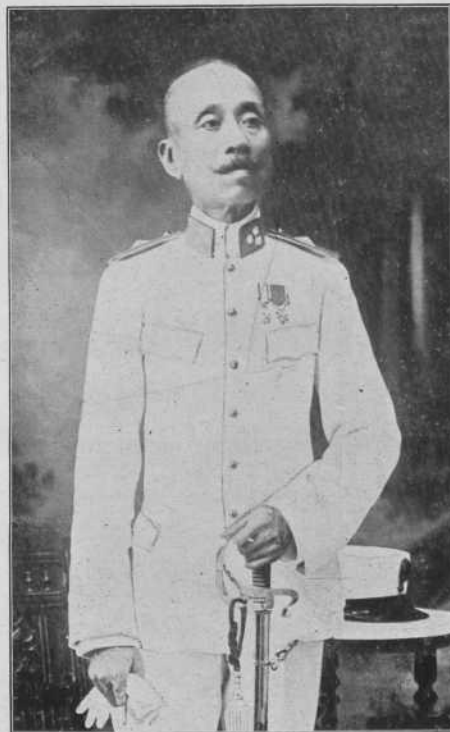
²⁾ En dit geldt tot zekere hoogte ook voor het kleinere Pakoeaalsche Rijk.

geen gouvernementsambtenaar is, als in die beide andere Rijken, en er evenmin ooit in mocht slagen zijn macht te doen groeien tot die van een Staat in den Staat, waartoe de tweeslachtigheid der positie van die hooge functionarissen in het Soenansrijk en het Sultanaat hen wel in staat stelde; 2^e dat noch de landhuur, noch het apanagewezen in dit Rijk belemmeringen vormden voor werkelijke gezagsuitoefening, in den goeden zin des woords, van den Vorst over zijn onderdanen.

Wat die eerste instelling betreft, had reeds Mangkoe Negoro IV den landhuur tot zeer geringe proporties weten terug te brengen, (hem zelfs geheel willen afschaffen, indien het Europeesch Bestuur zich daar niet tegen verzet had), en daarvoor is langzamerhand in de plaats getreden een stelsel van indirecte Staatsexploitatie van verschillende groote cultuur-ondernemingen, ondernemingen, waar het beginsel van vrijen arbeid op steeds grooter schaal toepassing vond en welker zeer belangrijke bedrijfs-winsten in de Reserve-kas van den M. N.-Staat vloeien, een kas, die, toen ik in 1913 uit dit Vorstendom vertrok, om me naar Europa te begeven, reeds / 8.000.000.— inhield en welker rente jaarlijks bij de gewone Rijksinkomsten gevoegd wordt, ¹⁾ om zodoende geleidelijk allerlei groote werken ten bate van land en volk te kunnen uitvoeren, zonder dan den belastingdruk, op de bevolking rustend, en die toch reeds niet te zwaar is, in veel gevallen zelfs belangrijk geringer dan in de Gouvernements-landen, te behoeven te verhoogen.

¹⁾ Blijkens door mij niet een der laatste mails ontvangen berichten, werd dit jaar (1916) in zooverre met dit stelsel gebroken, dat niet alleen de rente van het Reservekapitaal, doch ook de jaarlijksche winsten uit de door het Rijk gedreven ondernemingen op de gewone Rijksbegrooting gebracht worden. Het kapitaal zal diensgevolge voorloopig niet belangrijk meer toenemen, wat ook minder noodzakelijk moet geacht worden; daarentegen kan nu veel meer aan uitgaven ten bate van land en volk besteed worden, dit jaar $\pm$ / 1.500.000.— in stede van $\pm$ / 800.000.—. Aan kampongverbetering en pestbestrijding zal in 1916 $\pm$ / 250.000.— ten koste gelegd worden, doch bovendien stelt het zoo belangrijk verhoogde bedrag der middelen in staat tot het besteden van nog meer aandacht dan tot dusverre aan irrigatie, openbare werken, als wegverbetering, bruggenbouw, enz., hygiëne en onderwijs.

Ware het niet, dat het Gouvernement eenige tonnen 's jaars uit het M. N. Rijk trok door het opium-, zout- en pandhuismonopolie, alsmede de slachtbelasting, waartegenover slechts betrekkelijk weinig direkte gouvernements-uitgaven ten bate van het M. N. Rijk staan (de kosten voor de uitoefening der Justitie, door het Gouvernement gemaakt, moeten n.b. uit de M. N. kas terugbetaald worden), dan zou in elk opzicht een ideaal toestand in dit Vorstenland verkregen zijn.

Mangkoe Negoro VI 1896—1916.

Afb. 2.

Het apanagewezen moest, eveneens onder Mangkoe Negoro IV, plaats maken voor een behoorlijke salariëering der betrokkenen, werd onder Mangkoe Negoro V, in verband met den ongunstigen financiële toestand des rijks weder ingesteld, doch onder diens opvolger voor goed afgeschaft.

Elke inwoner van het M. N. Rijk heeft dientengevolge slechts één heer, n.l. zijn Vorst, en niet drie, gelijk de meeste Soenansonderdanen, die „gens taillables et corvéables à merci” zijn ¹⁾ van drieërlei soort meesters: landheeren, geapanageerden en Vorst, om nog niet eens te spreken van de klasse der bekels, die er, althans in den vorm, waarin we deze in Soenans- en Sultansrijk kennen, niet voorkomt.

Als derde omstandigheid, die ik op het oog heb, bij het noemen der factoren, die medewerken om het bewind van den onlangs afgetreden Vorst vruchtbaar te doen zijn, wil ik ten slotte noemen de buitengewoon gelukkige keuze, die de Regeering in 1909 deed bij de benoeming van den heer G. F. van Wijk tot Resident van Soerakarta. Het door dezen zeer bekwamen bestuurder van 1909—1914 uitgeoefende bestuur kenmerkte zich door veel doen en weinig praten, door bijzonderen tact in de aanrakingen met Vorsten, hoofden en bevolking, door absolute onafhankelijkheid van welke machtige invloeden dan ook en een helder inzicht in de nooden en behoeften van het belangrijke gewest, aan zijn beleid toevertrouwd. Hij was bovendien de eerste Resident, die de volkomen gelijkwaardigheid van Soenansrijk en Mangkoenegaran tot haar recht deed komen en daarmede de Mangkoenegoreezen, die maar al te zeer aan een stiefmoederlijke bejegening gewend geraakt waren, een riem onder het hart stak.

Zijn grootste verdienste zal echter wellicht blijken te zijn, dat hij de eerste was, die de buitengewone kwaliteiten van den thans opgetreden Vorst Pangeran Adipati Ario Praboe Prang Wadono (Mangkoe Negoro VII), toen deze nog slechts een in tamelijk moeilijke omstandigheden verkeerende Raden Mas Ario was, die een fel bewogen bestaan achter zich had, wist te ontdekken.

De betrekking van inlandsch translateur voor de Javaansche taal was komen te vaceeren. De keuze van een nieuwen titularis was niet gemakkelijk, want als onafwijsbare eisch diende gesteld te worden: *volmaakte* kennis der Javaansche taal (gelijk bekend een der moeilijkste talen van onzen aardbol) en alleszins voldoende kennis der Nederlandsche taal.

Weinig Javanen konden in die dagen aan de gestelde eischen voldoen; wij Nederlanders komen nu eenmaal op 't gebied van zorg voor het onderwijs der inlandsche bevolking vrijwel achteraan in de rij der koloniale mogendheden, en pas in de allerlaatste jaren begint de grootsche arbeid van Mr. Van Deventer, daarin krachtig terzijde gestaan door mannen als de Gouverneur-Generaal Idenburg, Mr. D. Fock, Prof. Snouck Hurgronje, H. van Kol, Mr. Abendanon, Dr. Hazeu e.a., vruchten te dragen. Een half dozijn jaren geleden was het getal der Inlanders, die de Hollandsche taal behoorlijk machtig waren, heel wat geringer, dan thans 't geval is.

Veel sollicitanten waren er dus niet, doch niettemin wekte het groote verwondering, toen de gewezen mantri-kaboepaten R. M. A. Soerio Soeparto, van wien niets omtrent behoorlijk genoten onderwijs bekend was, zich ter vervulling der vacature aanmeldde. Het was echter Resident Van Wijk, die zeer spoedig zag, dat er in dezen jongen man iets bijzonders stak.

¹⁾ Gelukkig zal na de algeheele totstandkoming der Vorstenlandsche reorganisatie dit „zijn” mogen plaats maken voor „waren”.

De sollicitant werd aan de tand gevoeld, betreffende zijn kennis van de Ned. taal, en deze bleek meer dan voldoende te zijn. Moeilijke vertalingen wist hij zonder groote inspanning naar behooren te leveren, en toen hij, op een desbetreffende vraag, te kennen gaf, zich, mocht hij de geambiëerde positie verwerven, nooit iets te zullen laten voorstaan op zijn hooge geboorte — hij was de 3de zoon van den in 1896 overleden Mangkoe Negoro V — aarzelde Resident Van Wijk niet langer, hem en geen ander voor de vervulling der ontstane vacature in aanmerking te doen komen.

Dit was de eerste sport op den ladder, die hem tot eer en aanzien zou opvoeren. Een periode van ellende werd daarmede voor hem afgesloten, een tijdperk van zijn leven, nochtans rijk aan ervaringen en dat hem reeds meer dan eens gelegenheid had gegeven zijn energie tot uiting te doen komen.

Toen hij op zeer jeugdigen leeftijd zijn vader verloor, gaf hij zijn oom reeds spoedig zijn wensch te kennen, door goed

onderwijs in staat gesteld te worden zich te wapenen voor den „struggle for life", want hij stelde zich een mooier toekomst voor oogen dan het luie en onnutte leventje, dat vele Solosche prinsen plegen te leiden. Zijn oom maakte evenwel geen bijzondere haast met het in vervulling brengen der wenschen van zijn leergierige neefje — iets, waarover men dien oom niet al te zeer hard moet vallen, de omstandigheid in aanmerking genomen, dat er een twintigtal jaren geleden nog slechts zeer weinig Javanen waren, die het nut van Europeesch onderwijs inzagen, terwijl de Regeering in dien donkeren tijd, toen nog geen Mr. Van Deventer het koloniale geweten had wakker geschud, de politiek van dom houden huldigde en niets deed om het verstrekken van behoorlijk onderwijs aan de kinderen der Inlandsche grooten aan te moedigen. Het wachten moede, besloot R. M. A. S. Soeparto zijn land te verlaten en in den vreemde een bestaan te gaan zoeken, iets, waarin hij vrij spoedig slaagde.

Als magang (hulpschrijver) in dienst getreden, bereikte hij na niet al te langen tijd den rang van mantri-kaboepaten te Demak en vond in die jaren nog gelegenheid om van zijn overgespaarde geld zich de middelen tot zelfontwikkeling te verschaffen, vooral op het gebied der Nederlandsche taal en der Javaansche letterkunde, waarin hij zich met groote toewijding verdiepte. Een met den Regent gerezen conflict, van particulieren aard, maakte zijn positie plotseling zoo onaangenaam, dat hij zich tot heengaan genoopt zag — en weder geheel van voren af aan kon beginnen.

Toen begon een moeilijke periode van, overal tevergeefs werk zoekend, bittere misère en pessimisme.

Over geheel Java reisde hij rond, te voet of per trein 3e klasse, slechts vergezeld door een enkelen bediende, logeerend bij desa- en kamponghoofden, een enkele maal bevrediging vindend in het lievelijke der natuur, zoekend naar een levensweg — Amongrogo uit de Tjentini (zijn lievelingswerk, waarvan eenige jaren geleden een door hem ingeleide uitgave verscheen), zweefde hem in die dagen voor den geest.

De daad van Resident Van Wijk maakte aan dit alles een einde, en betere tijden braken nu voor hem aan.

Als translateur spoedig zeer goed aangeschreven, vond hij echter tevens gelegenheid zich in zijn vrijen tijd te wijden aan de zaak van de ontwaking van zijn volk. De afdeeling Solo der „Boedi Oetomo" vond in hem een harer beste en ijverigste krachten; het uitstekend geredigeerde Jav. dagblad „Darma Kanda" (dat o.a. door niemand minder dan den Franschen geleerde Cabaton zeer gunstig beoordeeld werd) telde hem onder zijn bekwaamste medewerkers. In zijn kwaliteit van journalist was het, dat ik hem leerde kennen; een tusschen ons in de Darma Kanda gevoerde polemiek over een onderwerp uit de geschiedenis van het M. N. Rijk was de naaste aanleiding tot het ontstaan eener correspondentie, die zich tot een vriendschapsband mocht ontwikkelen.

In deze dagen was het ook, dat Mr. Van Deventer eenigen tijd te Solo verbleef — het was juist in den tijd der geboorte en plotselinge, bijkans ongelooflijk snelle, uitbreiding der Sarikat Islam — en onder degenen, die den heer Van Deventer als kenners van hun volk, bij uitstek bevoegd om inlichtingen betreffende de oorzaken, aanleiding en beteekenis der nieuwe beweging te geven, aangewezen werden, bevond zich ook R. M. A. S. Soeparto, die door zijn helder oordeel, sympathieke optreden en democratische opvattingen een zoo gunstigen indruk op dien grooten vriend en beschermer van het Javaansche volk mocht maken, dat hij voortaan van zijn steun en belangstelling verzekerd kon zijn.

Nog geen jaar later besloot R. M. A. S. Soeparto uitvoering te geven aan een reeds lang door hem gekoesterd lievelings-

Afb. 5.

Sergeant Soeparto, een jaar voor zijn troonsbestijging te midden zijner mannetjes, voor de Oranje-kazerne te 's-Gravenhage.

denkbeeld, en van zijn spaarduitjes een reis naar Europa te maken, teneinde eenigen tijd de colleges in de Oostersche Letteren aan de Universiteit te Leiden te kunnen volgen, en bovendien zijn blik te verruimen.

Zijn verblijf in Holland van Juli 1913 tot Mei 1915 was buitengewoon vruchtbaar.

Niet alleen, dat hij zijn studie met grooten ernst aanpakte, doch bovendien gaf hij oogen en ooren terdege den kost en voelde zich reeds zeer spoedig geen vreemdeling in de Westersche maatschappij, al was de Oostersche hem in verschillende opzichten liever.

Van zijn vrijen tijd gaf hij nog menig uurtje aan litterairen arbeid en leverde o.a. gedurende zijn verblijf hier te lande een uitvoerige reisbeschrijving, die door de Commissie voor de Volkslectuur in Nederlandsch-Indië uitgegeven werd en voorts Javaansche vertalingen van gedichten van Rabindranath Tagore en van zijn vriend en landgenoot Noto Soeroto. Bij den aanvang der academische vacantie in dienst getreden bij het Reserve-kader, daarmede eensdeels een bewijs van loyaliteit van de zijde der Vorstenlandsche hoven tegenover het Nederlandsch Bewind willende geven, anderdeels daarin de gelegenheid ziende, het Hollandsche volk in zijn verschillende lagen meer van nabij te kunnen gadeslaan, noodzaakte de kort daarop uitgebroken wereldkrijg hem ook na beëindiging der vacantie den wapenrok te blijven dragen. Hoe groot de teleurstelling ook mocht zijn, hij wist zich daarover heen te zetten en wendde zijn gansche energie aan, om zich zoo goed mogelijk aan de nieuwe omstandigheden aan te passen. Geen vermoeienis was hem, die in zijn land nooit geschoeid gegaan was en nu urenlange marschen in grof schoeisel te maken had, te veel. Ook andere moeilijkheden kwam hij glansrijk te boven en den 9^{den} Mei 1915, ruim een jaar na zijn indiensttreding, bereikte hij den luitenantsrang bij het regiment Grenadiers, om kort daarna, na eerst door H. M. de Koningin in audiëntie ontvangen te zijn, met groot verlof den militairen dienst te verlaten en de terugreis naar zijn Vaderland te aanvaarden. Zijn bijzondere gave om met menschen van allerlei rang en stand om te gaan, om zich even gemakkelijk te bewegen in aristocratische kringen, als onder menschen van de nederigste standen, even goed te kunnen verkeereren met intellectueelen, als met eenvoudigen van geest, bezorgde hem vrienden in de meest verschillende lagen onzer samenleving. Nog in andere opzichten, dan uit het bovenstaande reeds zou kunnen blijken, waren de beide door hem in Holland doorgebrachte jaren van groot belang voor R. M. A. S. Soeparto. Hij kwam er in meer geregelde aanraking met Mr. Van Deventer, die daardoor gelegenheid kreeg den democratischen Vorstenzoon beter te leeren kennen, dan tevoren het geval was, een omstandigheid, die de reeds bestaande sympathie niet anders dan vergrooten kon, terwijl aan de andere zijde R. M. A. S. Soeparto met elken keer, dat hij Mr. Van Deventer mocht ontmoeten, zijn bewondering en vereering voor de groote figuur, die zoo geheel zijn enorme werkkraft en al zijn toewijding aan de zaak van de verheffing van Insulindes bevolking gaf, voelde toenemen. Verschillende gesprekken, die Mr. Van Deventer met Soeparto had, schonken hem de overtuiging, dat deze en geen ander „the right man in the right place”, op den M. N. troon zou zijn en dit oordeel, hetwelk dat van dien anderen vriend en beschermer, Resident Van Wijk, kwam bevestigen, zal er ongetwijfeld zeer veel toe bijgedragen hebben, dat noch een der beide broeders van den heengegane vorst, noch een der beide oudere broeders van R. M. A. S. Soeparto voor de opvolging in aanmerking gebracht werd. Bijzonder leerzaam waren voor hem ook de gesprekken, die Mr. Van Deventer met hem had over verschillende belangrijke onderwerpen, Java's toekomst rakend en waarvan vooral diens denkbeelden over de aaneensluiting van verschillende zelfbesturen tot *federatiën*, zijn buitengewone belangstelling hadden. In Mr. Van Deventer's testament „Indië na den Oorlog” lezen we o.m. .... „Daardoor toch kan een thans te zeer ontbrekend organisch verband tusschen verschillende autonome eenheden tot stand komen, en kunnen de federatiën bij verstandige voorlichting van de zijde van ons bestuur, een kracht ontwikkelen, die aan de op zichzelf staande eenheden thans veelal vreemd is.

Afb. 6.

Een der Compagnieën van het Mangkoenegorische Legioen, waarvan de Vorst Commandant is.

Voor het vormen van dergelijke federatiën komen in de eerste plaats in aanmerking de Sultanaten van Oost-Sumatra, de zelfbesturende landschappen in het gouvernement van Celebes, en de vier eenheden in de Vorstenlanden van Java. Ook voor het niet rechtstreeks bestuurd gebied op Bali en op Atjeh kan het federatief beginsel in overweging worden genomen.

Als voorbeeld van een buitengewone geslaagde toepassing van dat beginsel, mogen de *Federated Malay States* gelden. De vorming, inrichting en werking dier federatie make derhalve een onderwerp van grondige studie uit."

De kans op verwezenlijking van een der door Mr. Van Deventer gekoesterde wenschen is door de verheffing van R. M. A. S. Soeparto tot Vorst van het M. N. Rijk een belangrijke schrede vooruitgegaan en ik acht het dan ook volstrekt niet onmogelijk het nog eenmaal te zullen beleven, dat een Federatie van Mataramsche Staten tot stand komt. Het zou mij te ver voeren langer over dit onderwerp uit te wijden. Zeker is het, dat weinig Vorsten een zoo goede vorstenschool doormaakten, als de thans opgetreden P. A. A. Praboe Prang Wadono ¹⁾, aangezien de gevolgde methode die was van den ernst des levens, terwijl moeilijk beter leermeesters te bedenken zouden zijn geweest, dan de heeren Van Wijk en Van Deventer.

Volledigheidshalve dient nog vermeld te worden, dat R. M. A. S. Soeparto zich ook na zijn terugkomst op Java niet met stil zitten vergenoegde.

¹⁾ Praboe = Vorst; Prang Wadono = Hoogste bevelvoerder in den strijd. De volledige titel van P. A. A. Mangkoe Negoro wordt door de Vorsten van het M. N. Huis eerst bij het intreden van hun 40e levensjaar verkregen.

Afb. 7.

Beëdiging der Mangkoe Negoro'sche officieren.

Als Adjunct-Controleur voor Agrarische zaken, waartoe hij spoedig na zijn terugkeer te Solo benoemd werd, was hij werkzaam in het belang der invoering van de Vorstenlandsche reorganisatie.

Van meer belang was echter het feit zijner verkiezing tot president van het hoofdbestuur der „Boedi Oetomo”, waarin een bewijs dient gezien te worden van het groote vertrouwen en de algemeene achting van de zijde van het intellectueele Java, waarin hij zich verheugen mag. Veel stelde hij zich voor van de mooie taak, die voor hem in die functie weggelegd was, en stellig zou hij er in geslaagd zijn geheel nieuw leven in die vereeniging te blazen, als zijn verheffing tot Vorst hem niet andere, wellicht nog moeilijker plichten oplegde.

Het is wel een schoone toekomst, die het Mangkoenegorosche Rijk, thans reeds verreweg het best georganiseerde en welvarendste der vier Mataramsche staten, tegemoet gaat.

Moge de nieuwe Vorst in elk opzicht aan de in hem gestelde verwachtingen voldoen!

Afb. 8.

Begroeting van Vorst en Resident.

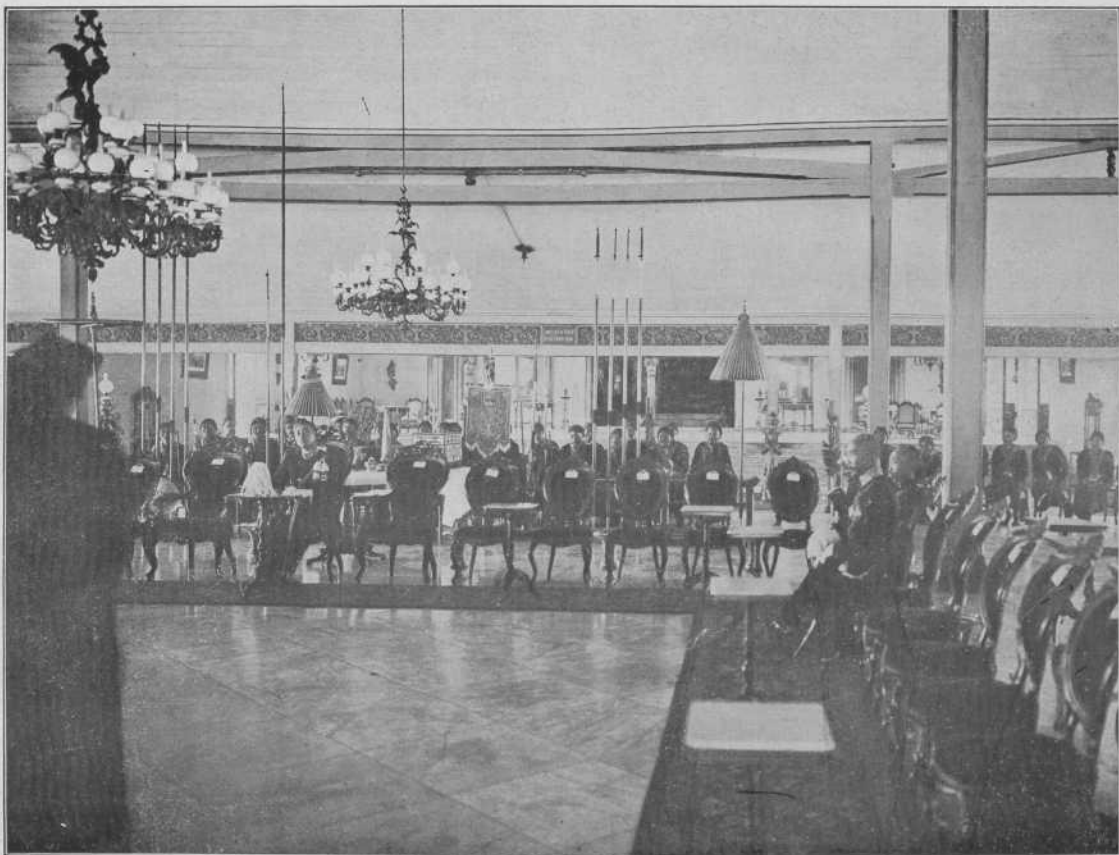
Het voorbijtrekken der troepen.

Afb. 9.

Afb. 10.

De waardigheidsteekenen en rijkssieraden.

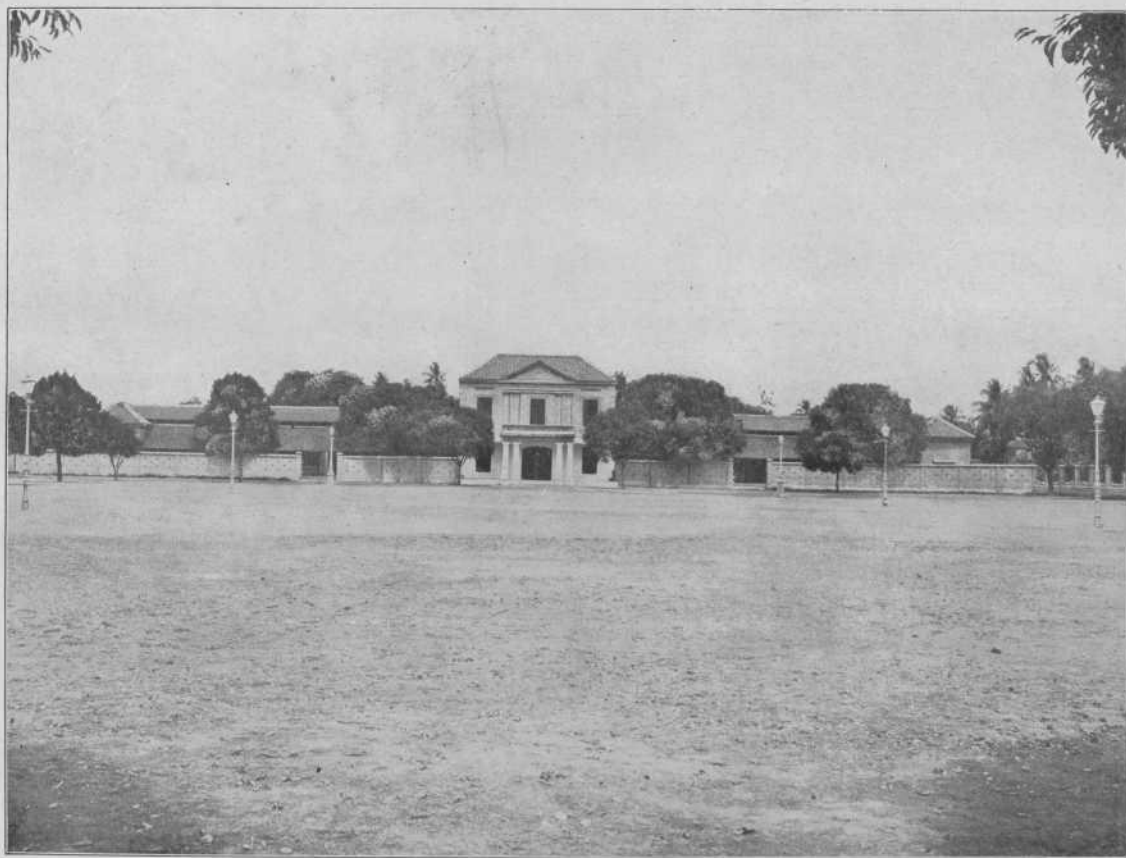
Beëdiging der dienaren van de Mangkoe Negaran.

Afb. 11.

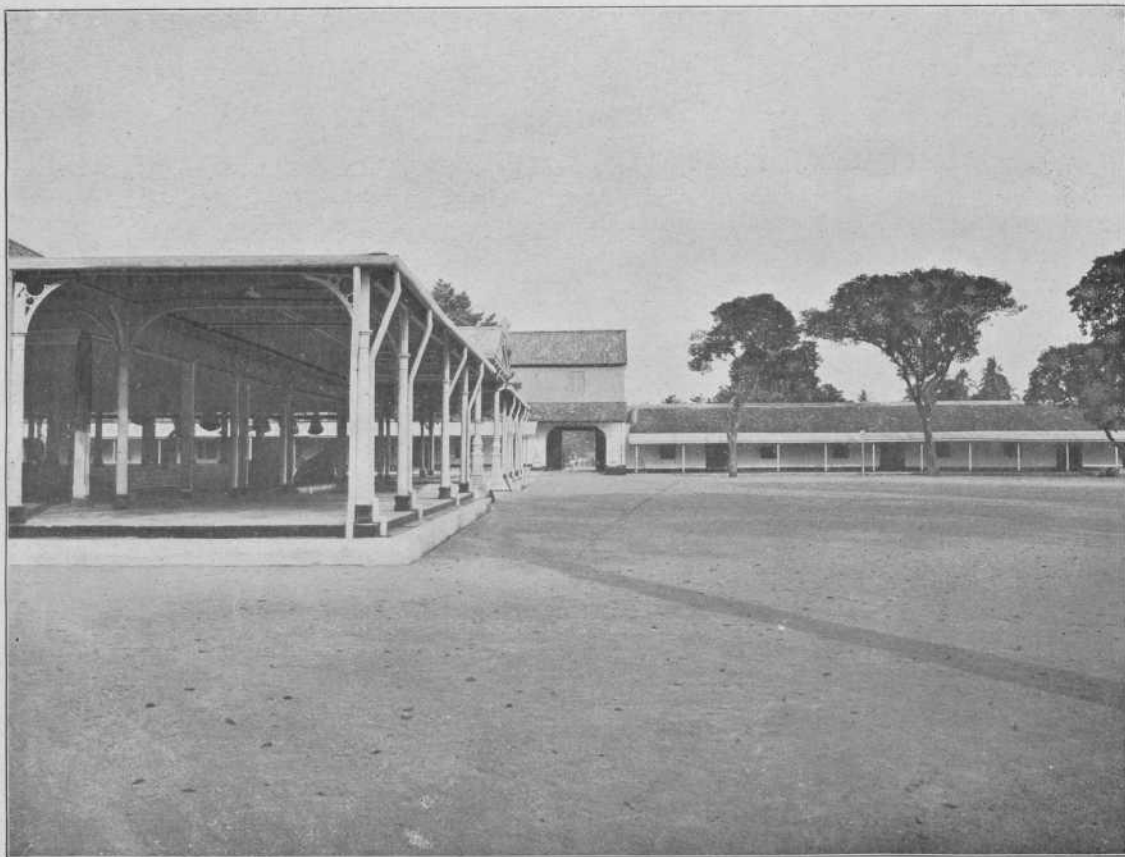
Afb. 12.

Voorplein met exercitieveld van uit de hoofdboort gezien.

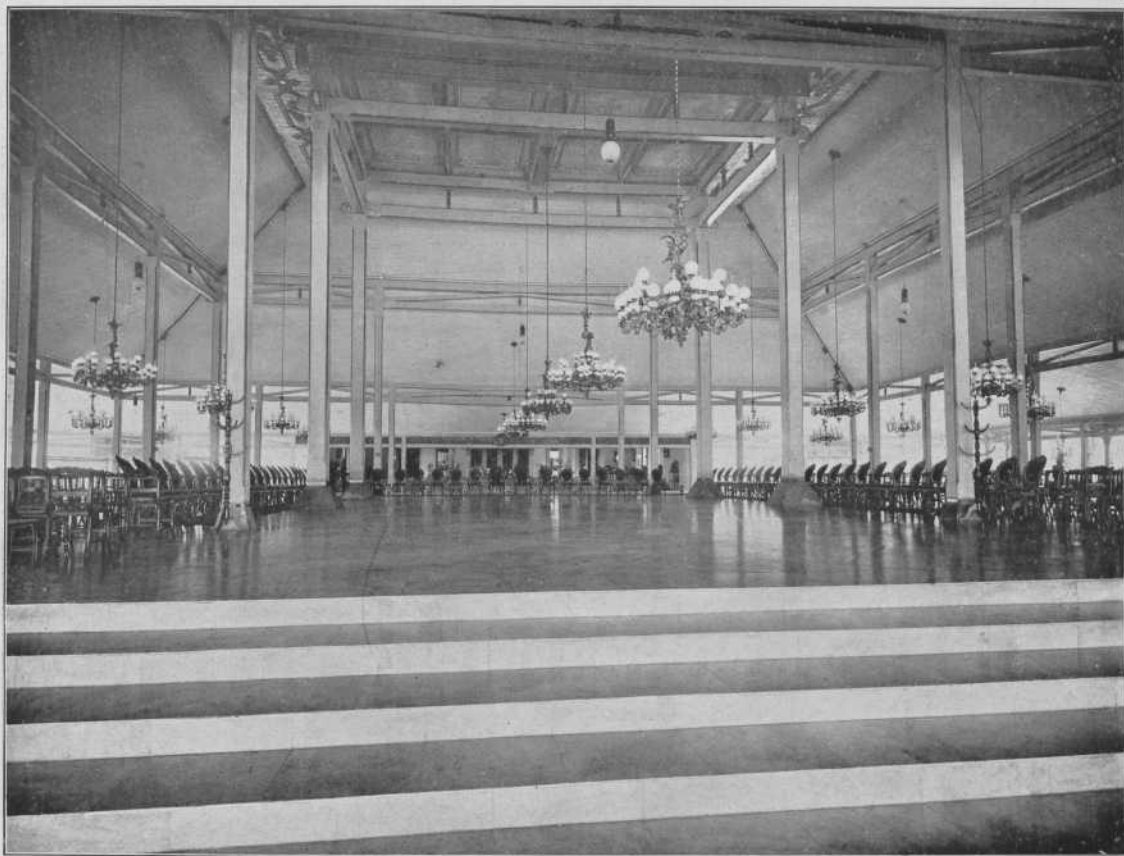
Exercitieveld met munitie-gebouwen en stallen.

Afb. 13.

Afb. 14.

Linkerzijpoort van het binnenvoorplein.

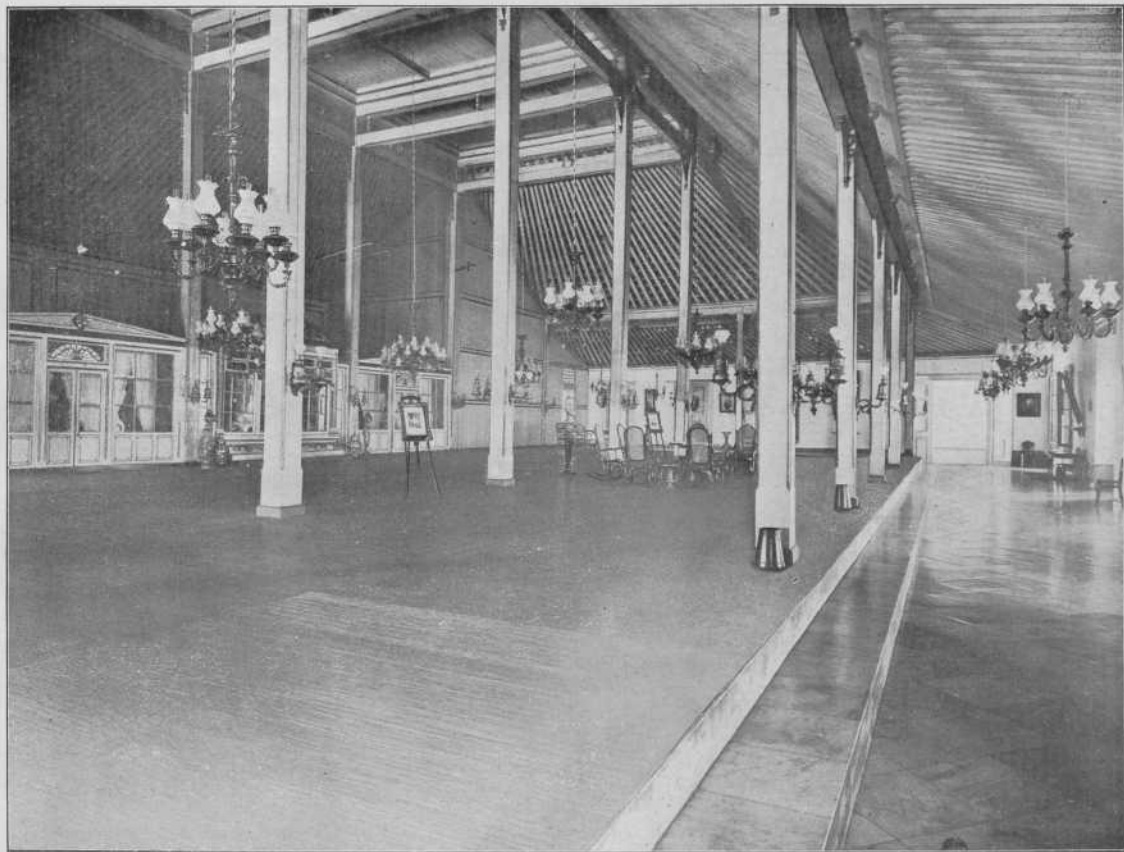
De „pendoppo” of audiëntiezaal

Afb. 15.

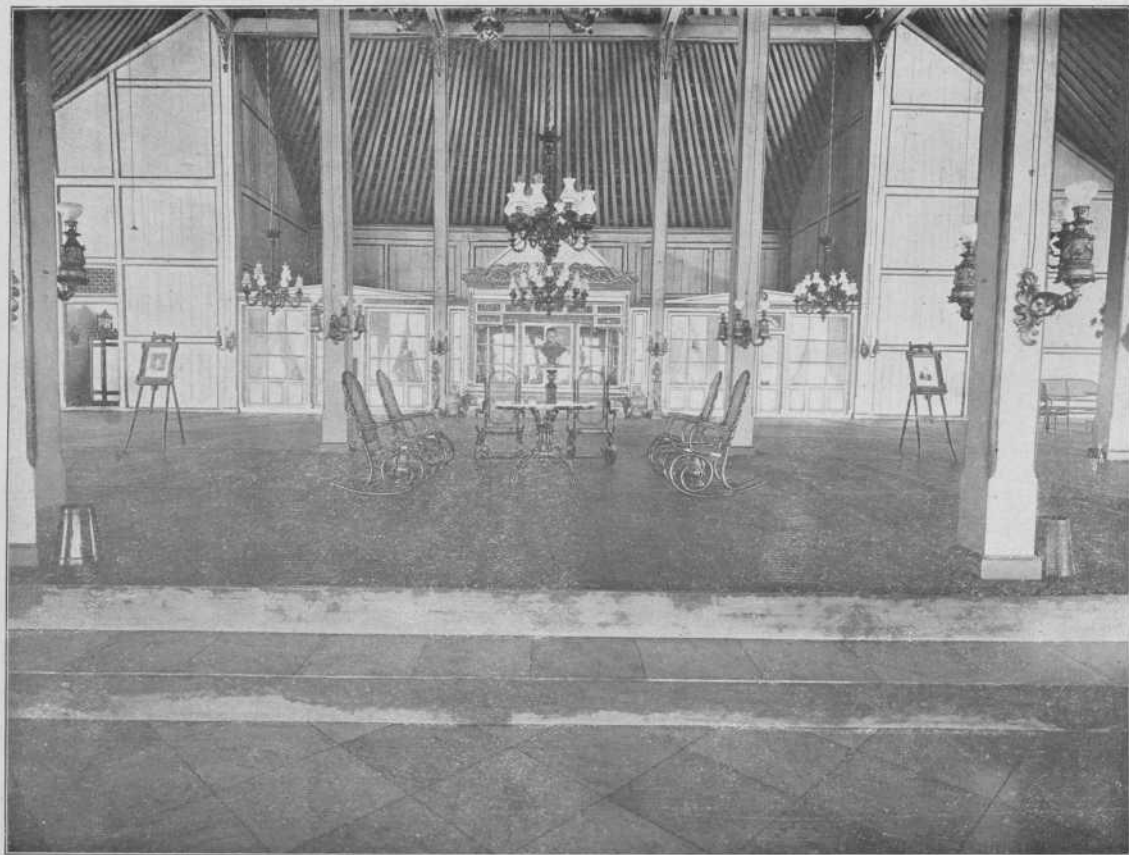
Afb. 16.

De „pringgitan”, de verbinding tusschen de audiëntiezaal en het binnen-hoofdvertrek.

De „probojoso”, d. i. het binnen-hoofdvertrek van het paleis.

Afb. 17.

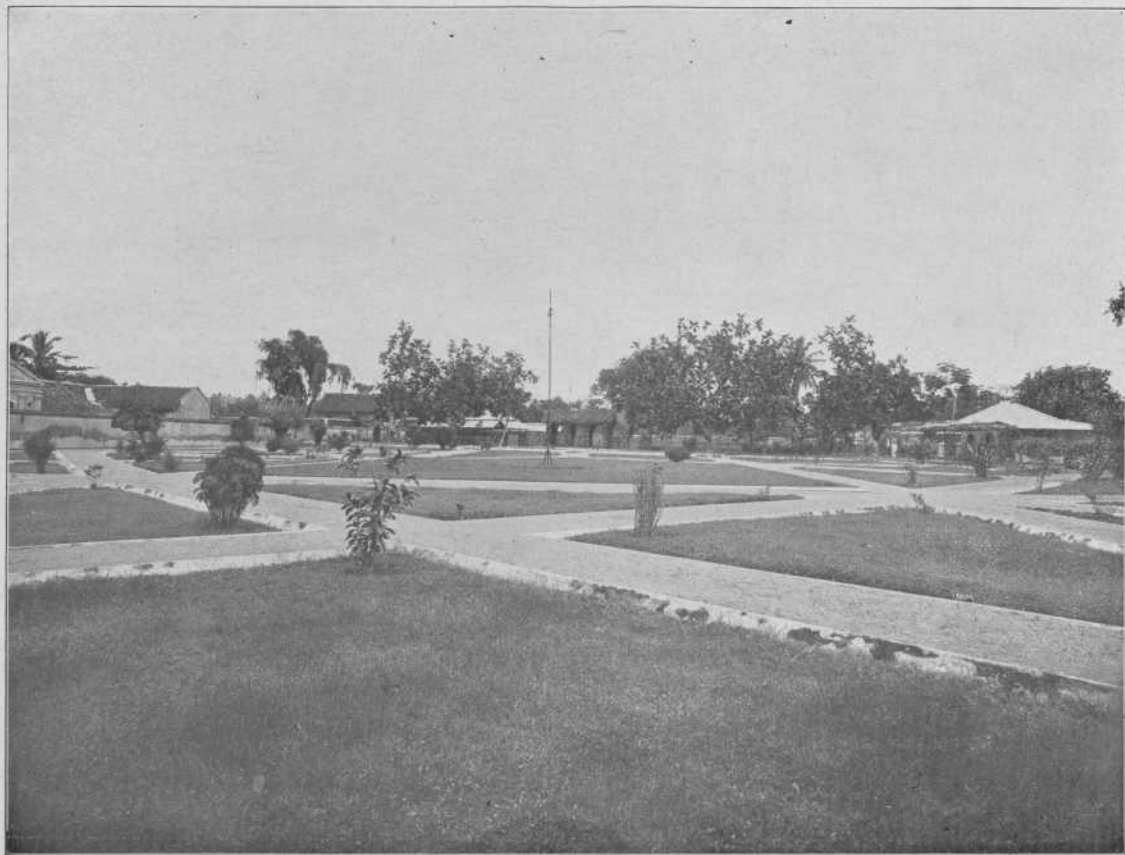
Afb. 18.

Het binnen-hoofdvertrek van uit de „pringgitan” gezien.

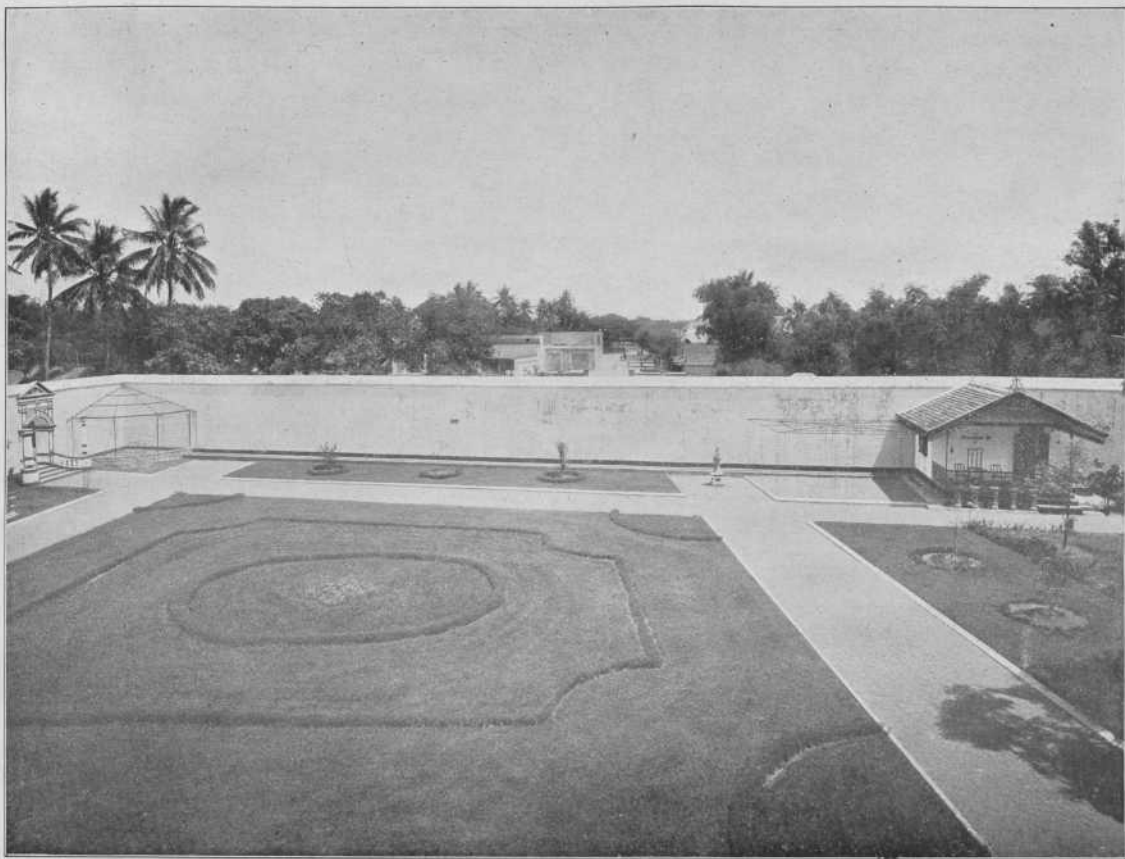
Een der binnenplaatsen van het paleis.

Afb. 19.

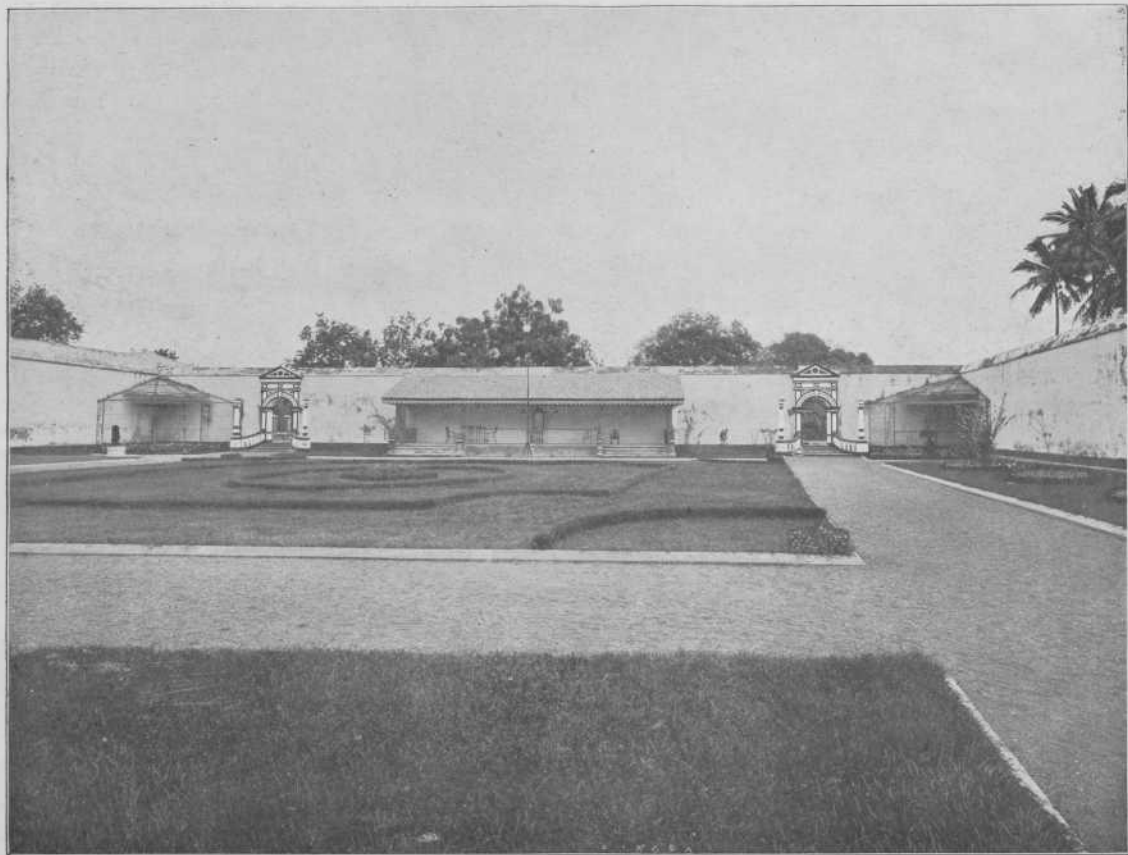
Afb. 20.

Grasperken in de binnentuinen.

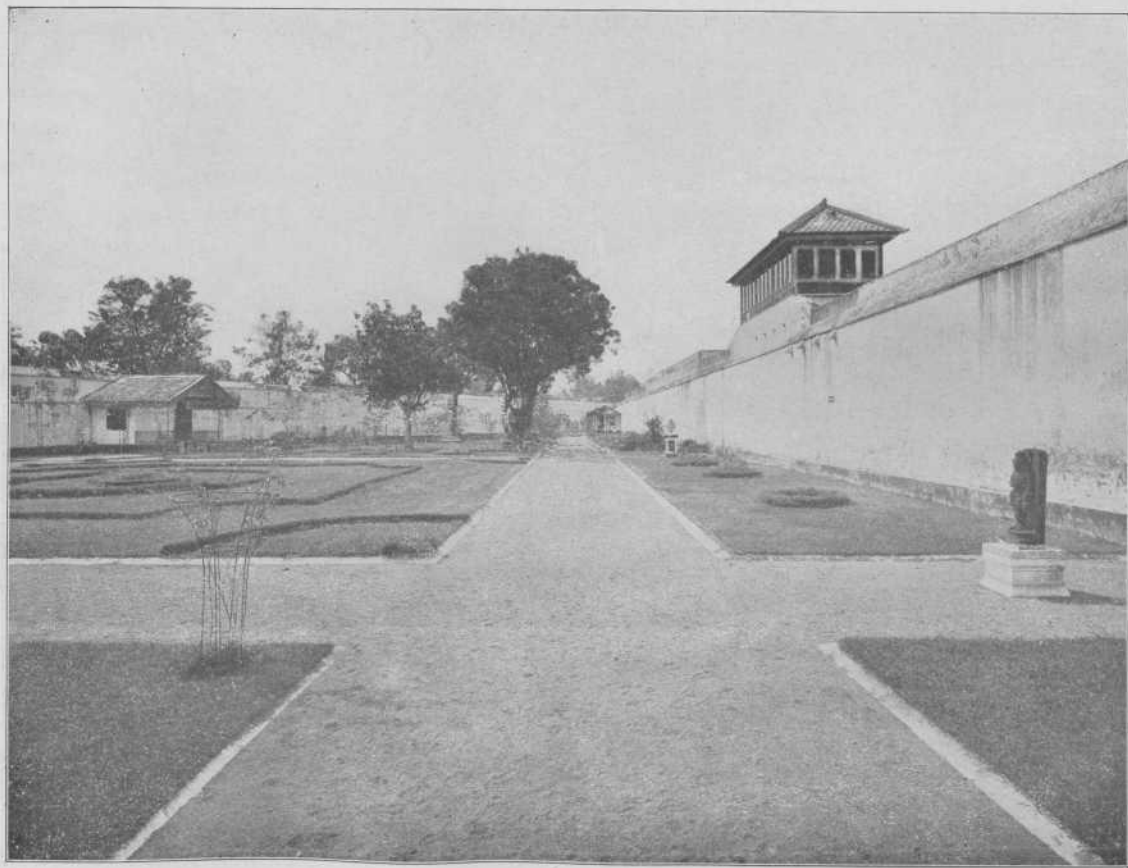
Een hoek van de binnentuinen in het paleis.

Afb. 21.

Afb. 22.

Een der binnentuinen van het paleis.

Een der binrentuinen van het paleis.

Afb. 23.

Afb. 24.

De achtermuur van het paleis van buiten gezien.

